

4

2011

NaturVest

Medlemsblad for Naturvernforbundet Hordaland

Tema: Avfall

Grønn julefeiring, s. 8-9

Leker til besvær, s. 10-11

Oddvar Skre,
leder i Naturvernforbundet
Hordaland

Boss på avvegar

Oddvar Skre

«Dirt is matter out of place», skreiv Alaska-diktaren Robert Service. Eller på norsk: «Boss er masse som er komen på avvegar».

For 100 år sidan grov dei avfallet ned i jorda eller slepte det ut i havet og trudde dei var ferdige med det. Men det var dei altså ikkje. På 1980-talet, då fyllplassen i Rådalen heldt på å bli fylt opp med boss, måtte dei byggja kloakkledning til Raunefjorden for å unngå at indre del av Fanafjorden skulle bli dødt hav. Dei planla då sprenga ut krater i Skeisåsen for å deponera avfallet i såkalla "kontrollert fylling", for å få det under jorda og ute av syne – og for å auka kapasiteten til Fana Steinknuseverk. Men folk som var redde for at grunnvatnet skulle bli forgifta, protesterte, og løysinga blei i staden forbrenningsanlegg og kjeldesortering. Metangassen som oppstår når organisk avfall rotnar utan lufttilgang, og som er ein 20 gonger så sterk klimagass som CO₂, blir no brent for å produsera fjernvarme og elektrisitet. Varmen frå forbrenningsanlegget blir utnytta til oppvarming av hus og offentlege bygningar i Bergen. Men kjeldesorteringa og gjenvinningsgraden kunne vore betre. Her har Bergen framleis mykje å læra av andre norske byar. Framleis blir mykje avfall som kunne vore gjenvunne, brent. Og noko av det skaper nye problem, såleis oppstår det ofte tjærestoff og giftige gassar,

såkalla dioksinar, når tjærepapp, isoporplater eller PVC-plast brenn i låg temperatur, dvs. under 1000°C.

Naturvernforbundet Hordaland kjempa difor i 2003-04 for at Bergen skulle byggja eit flisfyringsanlegg for rivningsavfall i Rådalen i staden for eit nytt forbrenningsanlegg for avfall, men nådde ikkje fram. Bergen brenn i dag opp nok boss til å forsyne ein heil bydel med fjernvarme. Samstundes er det blitt større interesse for å utnytta hogstavfall frå skog og rivningsavfall til bioenergi, og mindre flisfyringsanlegg held på å koma opp i Åsane og andre stader. Til skilnad frå olje og gass er ved og flis ein fornybar ressurs. For eit par år sidan blei det innført kjeldesortering av plast. Metall- og glasgjenvinning har det vore i mange år. I fjor blei det opna eit nytt og moderne mottak for spesialavfall på Espehaugen i staden for det gamle og helseskadelege anlegget på Flesland. På gjenbruksstasjonen same stad kan folk få kjeldesortert og bli kvitt avfallet sitt under oppsyn. Så trass i tilbakeslag og mykje uforstand kan ein seia at Bergen er på rett spor, og at mykje av det bosset som før kom på avvegar, no blir utnytta som ein ressurs, til energiproduksjon eller til gjenvinning. Naturvernforbundet Hordaland vil vera ein pådrivar for at denne utviklinga skal halda fram.

NaturVest

er medlemsbladet til Naturvernforbundet på Vestlandet. Naturvernforbundet Hordaland er ansvarlig utgiver for fire nummer i året, to av disse går også ut til Møre og Romsdal.

Naturvernforbundet fremmer kunnskap og løsninger som ivaretar naturen og skaper et energieffektivt samfunn i økologisk balanse. Vi er 20 000 medlemmer i 100 lokallag med fylkeslag i alle fylker og hovedkontor i Oslo. Vi er en del av den verdensomspennende miljøvernorganisasjonen Friends of the Earth.

Daglig leder

Nils Tore Skogland

Redaktør

Øyvind Strømmen

Bidragstere

Klaus Hjermann, Ingvild Skeie Ljones, Miljøagentene.no, Lorenzo Fioramonti, Hikingartist.com, Tina Skudal, Oddvar Skre, Marijke van Eeckhout og Silje Østerbø

Markedskontakt

Sverre A. Stakkestad
Tlf. : 55 10 10 97

Layout

Tommy Lokøy

Trykk

Designtrykkeriet AS

Opplag

2250

Forsideillustrasjon

«Nissen på søppelberget»
Marijke van Eeckhout

NaturVest
Pb. 1201, sentrum
5811 Bergen

Tlf. 55 30 06 60
naturvest@naturvernforbundet.no
www.naturvernforbundet.no/hordaland

NaturVest er merket med det offisielle nordiske miljømerket Svanen. Designtrykkeriet, som trykker dette bladet, er godkjent som svanemerket bedrift. Det betyr at bladet oppfyller definerte miljøkrav til papir, trykkfarge og trykkeprosessen som helhet.

Se også <http://www.ecolabel.no>

Innhold

Leder: Boss på avvegar	2
Naturlig onsdag	4
Miljøpris til Askøy Senter	6
Tema: Avfall - Grønn julefeiring	8-9
Tema: Avfall - Leker til besvær	10-11
Kronikk: Brutto nasjonalproblemet	12-14
Miljøagentane	16-17
Kalender	20

Den italienske statsviteren Lorenzo Fioramonti utfordrer BNP som måling av et samfunns suksess, men mener at også alternativene kommer til kort. Hvem vil vi egentlig være?

s. 12-14

"Må avfallsmengdene vokse hvert år?", spør Tina Skudal i BIR. I en kronikk viser hun utviklingen i avfallsmengder, og gir også tips til hvordan du kan gjøre din julefeiring litt grønnere.

s. 8-9

Gjør nissen seg skyldig i miljøkriminalitet? Det er vanskelig å finne gode tall på hvor mye elektronisk leketøy som ender opp der det ikke skal, i restavfallet. Men at det skjer er det liten tvil om.

s. 10-11

Tilbakeblikk

I den siste utgåva av Naturvest i 2007 kunne me lesa om både søppelkultur og juleavfall, akkurat som i denne utgåva. Det kan synast deprimerande, sjølv om leiarartikkelen i denne 2011-utgåva syner at verda også går framåt på ein del område.

Nokre av råda i ein av artiklane frå fire år sidan er likevel verdt å repetera. Her kjem nokre hyggelege julegåvetips, julegåver iallfall NaturVest-redaktøren ville setja pris på, henta frå eit avsnitt som understrekar at alternativt og kjøpt slett ikkje er det same: «Det er et helt drøss av gaver som ikke trenger mye innpakning, batteri eller ressurser å lage, rett og slett fordi det ikke er ting i ordets rette forstand. Kultur er et flott begrep året rundt, men spesielt rundt juletider er det passende å plassere en brukerdose eller to innunder granen. Billetter til kino, teater eller konserter: her kan du finne gaver til alle! Et annet samfunnsproblem som også kan finne en deløsning ved alternative gaver er ensomhet, mangel på mosjon og ikke minst en mangel på opplevelser som mange føler i hverdagen. Hvorfor ikke gi en gave som forsterker inntrykket av at julen faktisk kan vare helt til påske».

Og ei kulturgåve som varer minst til påske må seiast å vera langt mindre kjøpt enn ein kjøpefest som startar alt i oktober. Sjølv om kakemenn er godt.

Søppelkulturen s.4
Nå er det jul igjen s.8
Norges største kraftverk s.6

Naturlig onsdag i Bergen

Miljøinteresserte i Bergen har nå fått en ny møteplass. Den første onsdagen hver måned arrangerer Naturvernforbundet Naturlig Onsdag på Kafe Knøderen. Kveldene starter med en innledning kl 19.00. Deretter er det fri diskusjon over kaffekoppen resten av kvelden. I november, da aller første Naturlig Onsdag ble arrangert, fikk de fremmøtte bli med på en fotografisk reise fra en våt høstkveld i Bergen til den tropiske regnskogen i Colombia. Etter foredraget gikk diskusjonen livlig, og et nytt medlem kommenterte entusiastisk i ettertid hvor spennende det var å diskutere saker som hun sjelden tenkte på til vanlig! Nils Tore Skogland, daglig leder i Naturvernforbundet Hordaland, forteller at det er nettopp det å bygge opp en slik møteplass som er hovedpoenget med Naturlig Onsdag. På den måten kan en skape engasjement

og samhandling så flere kan delta i den viktige innsatsen for å ivareta naturen og skape et samfunn i økologisk balanse.

Christian Mong, daglig leder for Kafe Knøderen, er selv utdannet økolog og syns det er kjekt at kafeen blir den nye møteplassen for miljøengasjement i Bergen. Den første onsdagen i desember håper han at enda flere finner veien til Naturlig onsdag. Da blir det igjen en reise til et mer tropisk strøk, om enn på en litt annen måte. Da blir det nemlig direktesending fra det pågående klimatoppmøtet i Sør-Afrika, og diskusjon rundt de store utfordringene mellom nord og sør i klimaforhandlingene. Så viss du fremdeles lurer på hva du skal gjøre den første onsdagen neste måned, har du nå svaret. - Kom på Naturlig Onsdag på Kafe Knøderen, naturligvis!

Velkommen til koselig prat i stemningsfulle lokaler hos kafe knøderen i Lyder Sagens gate 22.
(Foto: Kafe Knøderen)

Program vår:

Onsdag 7. mars

Fra ild og beite til granskog - Kystlandskap i endring

Onsdag 2. mai

Aktivt eller Passivt – Hvordan blir fremtidens hus?

Onsdag 6. juni

Verdifulle hulrom – biomangfold i hule eiker

Søndag 10. juni

Søndagstur med kartlegging av hule eiker

Program vinter:

Onsdag 7. desember kl. 1900

Klimautfordringer i sør – med direktesending fra klimatoppmøtet i Durban

Denne uken er verdens toppledere samlet til Klimatoppmøte – igjen. Foran dette 17. klimatoppmøtet er konfliktene større en noen gang. Hvor mye skal klimagassutslippene reduseres, hvor skal reduksjonene skje, og hvem skal betale for det? Med oss har vi Siri Gloppen, professor ved Chr. Michelsens Institutt og klimarådgiver Bård Lahn i Naturvernforbundet - direkte fra Klimatoppmøtet i Sør Afrika.

Onsdag 4. januar kl. 1900

På vei mot undergangen? - Klimaforhandlingene og togradersmålet

Hva vart resultatet av klimatoppmøtet i desember? Hvordan ser veien ut videre, og hva skal egentlig til for å nå togradersmålet? Klimarådgiver Bård Lahn er tilbake fra klimatoppmøtet og oppsummerer forhandlingene. Klimaforsker Helge Drange fra Bjerknessenteret viser oss sammenhengen mellom forhandlinger og temperatur.

Onsdag 1. februar kl. 1900

Kollaps eller kokosnøtter – Fortellerkveld med Georgiana Keable

Denne trollbindende forestillingen setter fokus på forholdet mellom nord og sør, og åpner døren inn til noen av de store kollapsene i menneskehistorien. Vi treffer noen som har klart å overleve økologiske katastrofer, og noen som har fulgt flokken over kanten av stupet. Hvordan passer dagens klimaendringer inn i bildet? Og hva har kokosnøtter med dette å gjøre? Georgiana Keable er profesjonell forteller og underviser i fortellerkunst ved Høgskolen i Oslo. Forestillingen fortelles på lett forståelig engelsk, og blir arrangert i samarbeid med Bergen Teaterforening. Pris: Ordinærpris 100 kr, medlemmer gratis (medlemskap 100kr *)

Lørdag 4. februar kl 10.00 -16.00

Fortellerkurs – Klimahistorier

Hvordan skal vi fortelle om miljøproblemene og løsningene slik at folk blir engasjert og aktivisert? Gjennom teori og praksis lærer Georgiana Keable oss å snakke til folks hjerter, bl. a. ved hjelp av historier om hvordan folk i sør må betale for forbruket i den vestlige verden. Georgiana forteller på engelsk og kurser på norsk. Kurset blir arrangert i samarbeid med Bergen Teaterforening. Ordinærpris 200kr, Medlemspris 100kr (medlemskap 100kr*) Begrenset antal plasser. Bindende påmelding innen torsdag 8. desember. For mer informasjon og påmelding se: naturvernforbundet.no/naturligonsdag.

* Ved kontant betaling på arrangementet får du medlemskap ut 2012 til kampanjepris.

NaturVest nr 4-2011

FREMTIDEN ER LYS

Vann fra fjernvarmeanlegg varmer opp boliger og næringsbygg. Morgendagens oppvarming er klimavennlig. Fjernvarmen erstatter blant annet forurensende oljekjeler, og gir et betydelig bidrag til renere luft og et bedre miljø. Fjernvarme er fleksibel og kan utnytte mange ulike energikilder. Dyp geotermisk varme er en av kildene vi kan benytte i fremtiden. Varmeenergi fra jordens indre har et enormt potensial. Vi samarbeider i dag med universiteter, høyskoler, forskningsinstitusjoner og andre industribedrifter for å skaffe kunnskap, kompetanse og teknologi som kan danne et grunnlag for utvikling av geotermisk energi. Fremtiden er lys.

Morgendagen er her | bkk.no

Miljøpris til Askøy Senter

Kjøpesenteret fikk miljøprisen for lysstyring, kildesortering og satsning på ladestasjoner for el-biler.

Silje Østerbø

På Dronningen mottok Tone Haugland Naturvernforbundet på Askøys miljøpris i striregnet. Prisen gikk i år til Askøy senter som reduserer energiforbruket sitt med 50 prosent, har etablert ladestasjoner for el-biler og jobbet målrettet med kildesortering.

På tross av striregn og vind var det flere som hadde tatt turen opp til Dronningen for å overvære utdelingen av Naturvernforbundet Askøys Miljøpris.

– Grunnen til at vi valgte å gi prisen til Askøy senter, er at de i byggutformingen, i valg av energiløsninger og i sin miljøprofil har vist at de tar energisparing på alvor. Dette

medfører et energiforbruk som er halvparten av de andre store kjøpesentre har, sier Hege Torghatten, leder i Naturvernforbundet på Askøy. I Naturvernforbundet Askøy ønsker vi med denne prisen å sette fokus på miljøvennlige bygg på Askøy. Vi ønsker også å oppfordre Askøysenteret til å fortsatt jobbe for miljø- og energivennlige løsninger i fremtiden, sier Torghatten.

Askøy Senter har nettopp åpnet etter en større rehabiliteringsprosess. Det har vært fokus på løsninger som minimaliserer energiforbruket i fellesområder. Det har blitt tatt i bruk av Led belysning som styres av dagslys i fellesområder, og automatisk slukking av alt lys i bygget når senteret er stengt. Ventilasjonen er også behovsstyrt og re-

guleres ved hjelp av SD-anlegg og naturlig styring ved åpning av takluker for avkjøling. Senteret har også satt opp ladestasjoner for el-biler og kildesortering for leietakere og publikum.

Daglig leder: - Modig

– Vi synes denne prisutdelingen var modig, forteller Tone Haugland, daglig leder ved Askøy senteret. –Vår bransje vil aldri kunne bli 100 prosent miljøvennlig, derfor er det også veldig stas for oss å motta en slik pris når vi har gjort mye for å redusere energiforbruket og miljøbelastningen.

Tone Haugland, daglig leder på Askøy senter (t.v), mottar Miljøprisen fra Naturvernforbundet på Askøy. Foto: Jan Norstrøm

BERGEN KOMMUNE

Har du sett hule eiker i Bergen?

Naturmangfoldloven gir "utvalgte naturtyper" en spesiell beskyttelse. Det er her laget egne forskrifter for å ta vare på bl. a. utvalgte naturtyper. Hule eiker er eksempel på en utvalgt naturtype. Slike gamle trær kan være leveområde for 1500 andre arter, se dirnat.no/naturmangfoldloven

Bergen kommune registrerer og kartfester nå hule eiker slik at forekomstene kan tas hensyn til i vår utbygging og arealplanlegging.

Kommunen samarbeider med Skolelaboratoriet for Realfag ved Universitetet i Bergen og Naturvernforbundet Hordaland.

Hule eiker blir tema på Naturlig onsdag 6. juni 2012 på Kafe Knøderen med påfølgende søndagstur 10. juni.

Vi trenger bergensk medvirkning for å få oversikt over kommunens mangfoldige natur og håper du vil delta!

Mer informasjon får du hos Bergen kommune, Grønn etat:

bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/gronn-etat/article-88335

Julegavepapir kan ikke resirkuleres. Men dette julegavepapiet kan resirkuleres. (Foto: BIR)

Grønn ju

Må avfallsmengdene vo

Tina Skudal, BIR

BIR, som tidligere het Bergen Renovasjonsvæsen, startet å hente avfall fra husholdningene i 1881. Da var det forholdsvis beskjedne mengder som ble levert, rundt 30 -40 kilo per innbygger. Avfallsmengdene økte forholdsvis beskjedent i nesten 80 år, men på 1960-tallet eksploderte det. Oljen gav oss både velstand og økt internasjonal handel. Trenden med at husholdningene kaster stadig mer avfall fortsatte frem til 2003. Da toppet det seg med hele 93.596 tonn restavfall totalt, eller 316,4 kg per innbygger i BIR. Etter det sank restavfallsmengdene noe og lå i flere år mellom 80-90.000 tonn årlig. Under finanskrisen i sank restavfallsmengdene ytterligere og i 2010 ble det levert «bare» 72.101 tonn med restavfall til BIR, tilsvarende 213,2 kg per innbygger.

Mindre restavfall – mer avfall kildesorteres

Fra kildesorteringens spede begynnelse i 1989 da de første returpunktene for glass- og metallemballasje ble satt ut, har flere og flere husholdningskunder fått gode rutiner i kjøkkenbenken. Stadig flere har kildesortering som en naturlig del av husholdningen. I 2003, toppåret for restavfall, leverte BIR-innbyggerne hele 44.931 tonn med kildesortert avfall, tilsvarende 151,9 kg per innbygger. Kildesortert avfall fortsatte å stige i årene fremover, selv om restavfallsmengdene sank. Kildesortert avfall nådde en topp i 2008 med hele 57.008 tonn! Det året leverte hver innbygger i snitt 175,5 kg kildesortert avfall. I 2008 var den totale avfallsmengden i BIR fra husholdningskundene på hele 139.544 tonn. Det er den største årsmengde noensinne. Etter det slo finanskrisen inn, spesielt på mengden papir, og vi ser en nedgang i innlevert mengde

Julefeiring

Kaste hvert år?

kildesortert avfall i avfallsstatistikken.

Ny vekst i avfallsmengdene?

Etter at finanskrisen roet seg ser vi i 2011 at avfallsmengdene øker igjen. Økende mengde med avfall henger tett sammen med økt forbruk i samfunnet. Men heldigvis er det mange som ønsker å gjøre noe for miljøet vårt. Hva kan vi gjøre for å snu trenden med økende avfallsmengder? Bør vi kanskje se nærmere på det som vi kjøper? Der ligger nemlig mye av miljøbelastningen vår. Vi har nå som oftest mellom 9-10.000 objekter i boligene våre! Før eller siden skal alt dette kastes.

Men det er ikke bare når ting kastet at tingene lager avfall. Produksjonen av en bærbart datamaskin gir for eksempel ca. 4.000 kg avfall, mens en mobiltelefon gir ca. 75 kg avfall under produksjon. Derfor er det svært viktig å kjøpe gode produkter og deretter ta godt vare på dem. Da varer saker og ting lenger. Da slipper å kjøpe nytt så ofte og det vil redusere miljøbelastningen og dermed CO2 avtrykket vårt. Det er selvfølgelig også svært viktig å levere slike produkter til materialgjenvinning når de er ødelagte, men husk at mye av avfallet skapes når tingene lages, ikke bare når de kastes. Uten tvil, mindre innkjøp gir mindre avfall fra husholdningene.

En «grønnere» jul

Nå ser vi frem mot en fin førjulstid og julefeiringen med familien. Et naturlig spørsmål nå når julen står for døren er om vi kan feire høytiden på en mer miljøvennlig måte? Kan vi kanskje bli mer fornøyde med oss selv og vår miljøinnsats om julefeiringen tar større hensyn til julens miljøregnskap? Det er mye du kan gjøre for at din julefeiring skal bli mer miljøvennlig. Her er noen tips:

Gi grønne gaver

Gi familien og vennene dine en opplevelse i gave som for eksempel en middagsinvitasjon eller en kino- eller teaterbillett. Du kan også gi dem tjenester som snømåking, fotomassasje, barnepass eller noe annet du vet

de vil sette pris på. Noen lager et klippekort på luftturer med hunden eller støvsuging til mamma. Slike gaver kommer til glede og nytte lenge etter at julekvelden er over. I tillegg lager slike gaver lite boks og gir ikke noen miljøbelastning i produksjon.

Bruk grønn innpakning

Fint gavepapir kan gjemmes på og tas frem for å brukes på nytt. Det går også an å velge gråpapir eller avisapir til innpakning. Det blir fint! Pynt gjerne med kongler, en liten grankvist eller tørkede blomster. Silkebånd og sløyfer kan brukes flere ganger. Syr du en gavepose av gamle klær eller stoffer er det en liten gave i seg selv. Den kan gis videre og brukes år etter år. Husk at vanlige gavepapir ikke kan materialgjenvinnes. Til det er papirfibrene for korte og papiret er belagt med store mengder leire, fargestoffer og kjemikalier. Derfor er gjenbruk av gavepapir eller alternativ innpakning lurt for miljøet.

Velg grønn julepynt

Her er tre forslag som gjør julepynten mer miljøvennlig:

- Julepynt som familien har brukt i generasjoner
Velg julepynt som har gått i arv, som mormors julekuler, flagg på snor, glansbilder og pyntefugler. Gjenbruk er bra for miljøet og tradisjonsrik julepynt vekker ofte fine minner.
- Julepynt som lar barna utfolde seg
La gjerne barna få slippe til med julepynten. De synes det er gøy å lage kurver, glanspapir-lenker, røde papphjerter, hvite papirengler, kongler i snor eller brette papirstjerner.
- Julepynt som kan spises
Barn synes også at julepynt som kan spises er godt. Lag popkorn-girlander, karameller i cellofan, seigemenn på snor, pepperkaker pyntet med glasur og fyll kurver med nøtter eller marsipan. Det er julepynt som gleder både øyne og gane, og kanskje Karius og Baktus.

Kildesorter på julaften

Når det er på det travleste og mange i familien er samlet, er det viktig å ha et godt opplegg for kildesortering på julaften. Ofte er det store mengder emballasje som kastes den kvelden. Har du en pappeske klar, så kan du samle sammen mindre pappesker, papir, papp, bølgepapp og kartong i denne. Alt dette skal kastes som papir og blir sortert fra hverandre i ulike kvaliteter på BIRs papirsorteringsanlegg.

All bobleplast, plastposer og isopor kaster du som plastemballasje sammen med pepperkakeboksen og gløggflasker i plast. Bruk den gjennomsiktige sekken til plastemballasje. Den får du i de fleste dagligvarebutikker.

Den røde julesekken får du i postkassen i kundebladet Bossanova andre uken i desember. I den kaster du ting som ikke kan materialgjenvinnes, ting som gavepapir, silkepapir, bånd og sløyfer, brukte servietter og emballasje som er laget av flere ulike materialer. Materialene i slik blandingsemballasje kan bare resirkuleres om du deler dem fra hverandre og kaster dem hver for seg. Vurder om et av familiemedlemmene kan ta den ansvarsfulle jobben? Men resten av kildesorteringen går som en lek på julaften om de enkle forberedelsene er gjort.

Litt egeninnsats – stor belønning!

Disse tipsene vil gjøre julefeiringen din mer miljøvennlig. Men dette er bare en liten del av hva du kan gjøre for at julen skal bli «grønnere». Et annet tips er å se på energiforbruket i boligen din og gjerne innhente råd. Velger du også den mest miljøvennlige transporten gir det også uttelling i julens miljøregnskap. Til slutt, men likevel kjempeviktig er at vi i julen bør passe ekstra godt på at det ikke blir en høytid der vi kaster altfor mye mat. Vi lager gjerne store middager og om du ikke klarer å spise opp alle restene, så bruk frysen og ta en billig og grønn uke med julerester på nyåret. Restemat er godt og bruk gjerne fantasien! Lykke til med en grønnere julefeiring!

Leker til besvær

Er julefeiringen dyrere enn vi tenker over?

Øyvind Strømmen

I fjor var jeg på besøk hos nissen. Han bor som kjent i Finland, nærmere bestemt i Rovaniemi, og enda nærmere bestemt: i en heller glorete lekeparks der de tjener gode penger på å selge fotografier av nissen sammen med familien din.

Nissen var – ikke overraskende – en smilende, skjeggete mann. Men han var selvstendig og en inntektskilde, her kunne man kjøpe leker, bestille et brev fra nissen til jul, sende postkort med eget julenissestempel og drikke kaffe i en lavvo.

Ungene storkoste seg. Det gjorde sant og si jeg også. Ikke minst var det artig å se de tusenvis av brevene barn verden over hadde sendt til nissen. Her syntes kulturfor-skjellene å være mindre enn mange andre steder, og nissen fikk ikke bare brev fra den kristne delen av verden, der man feirer jul. Selv om det stort sett bare er barn som tror på nissen, er han en skikkelse som finnes i folketroen langt utenfor Vesten, en slags samlende, religiøs skikkelse. Det holdt å se på brevene.

Nissen var slik sett vidunderlig politisk korrekt. Men i etterkant har jeg kommet mer i tvil: Er nissen egentlig et monster? Er han en riktig ondsinnet og slem kapitalist, som den opprinnelige Scrooge, ikke anden i Donald Duck, men den søkkrike og i utgangspunkt ganske lite sympatiske fyren Charles Dickens skriver om?

500 leker

La oss begynne et annet sted, og det er på barnerommet. Ifølge Grønn Hverdag har hvert norsk barn trolig så mye som 500 leker på rommet sitt i snitt, og det er ikke fordi man teller hver legokloss for seg. Jeg har ikke våget å telle selv, og trøster meg med at mange av lekene vi har hjemme er anskaffet brukt på Fretex (og også returneres dit når de har blitt for kjedelige), men lekehaugen er stor. Nissen har formodentlig en del av skylden.

Også han du leser om i Donald har en del av skylden; han har alltid med seg leker til Ole, Dole og Doffen – selv om de i blant må redde verden, Andeby eller nissen selv før lekene kommer under juletreet. I en film med Langbein gjør riktignok Langbein selv jobben som julenisse, og besøker fattige

barn som blir lykkelige over de hjemmelagede gavene. Det multinasjonale selskapet Disney kan være politisk korrekte, de også. Men Langbein får besøk av den ekte nissen til slutt: nissen med rød drakt og hvitt skjegg, reinsdyr og full(e) pakke(r). Kanskje er det verdt å undersøke denne nissens historie? Hvem er egentlig Kris Kringel?

Ikke sankt Nikolaus, men...

Julenissen, han med rød drakt som du ser i Coca Cola-reklamen, er en moderne oppfinnelse. Riktignok skriver historien hans seg tilbake til Sankt Nikolaus via den nederlandsk-belgiske folklørefiguren Sinterklaas (som besøker barna med gaver den 6. desember, sammen med sin medhjelper Svartepetter, eller Zwarte-Piet, da), og med et snev av skandinaviske nisser på kjøpet. Men det er først senere han gjøres til popidol, blant annet gjennom boken *The Life and Adventures of Santa Claus*. I trettiårene kommer han virkelig på banen, og da er det nettopp i Coca Colas reklame, tegnet av svenskamerikaneren Haddon Sundblom. Det var ikke første gang nissen dukket opp i brusreklame, allerede i 1915 reklamerte han for mineralvann og i 1923 for ingefærøl fra White Rock Beverages.

Nissen er en markedsføringsmann.

Og i 2009 fikk han på pukkelen av Naturvernforbundet, som påpekte at det finnes barneleker som inneholder en rekke ulike miljøgifter. - Nesten uvirkelig, sa Naturvernforbundets Sverre A. Stakkestad. - Egentlig burde julenissen politianmeldes for uansvarlig spredning av farlige stoffer. Samme år ble nissen for øvrig beskyldt for å fremme fedme. Og fyllekjøring. I realiteten kan han kanskje frikjennes for alt sammen. Men kan vi frikjennes for lekene på dynga?

EE-avfall

Hvor mange blant de 500 snittlekene er det som - for å sitere Grønn Hverdag igjen - «binker, lyser, spiller musikk, snakker og beveger seg av seg selv»? Og hvor ender lekene opp når barna går lei? Svaret er at det for mange av dem går verre enn skjebnen stakkarene i – siden vi er inne på animasjonsfilmer - «Toy Story» stadig slipper unna.

De ender i søpla.

Og hvor kommer lekene fra? Grønn Hverdag oppsummerer på en måte som får gleden

Illustrasjon: Marijke van Eeckhout

over barnelatter på julaften til å sette seg litt i halsen: «Lekene lages nå stort sett i Kina, av arbeidere uten rett til å fagorganisere seg. Vi får stadig rapporter om menneskerettighetsbrudd i de kinesiske fabrikkene». Og: «Regelverket for leketøy er strengt, men leketøy produseres på andre siden av jordkloder og ikke alle aktører er like seriøse. Derfor blir det allikevel avdekket helse- og miljøskadelige stoffer i leker».

Jeg prøver å være en oppsøkende og gravende journalist. Men Nissen er vanskelig å få i tale.

Det er også vanskelig å finne gode tall på julesøpla, men i USA kastes – ifølge organisasjonen Use Less Stuff – 25% mer søppel i tidsrommet fra høsttakkefesten til jul. Og i 2008 kunne nrk.no rapportere fra Hornmoen gjenvinningsstasjon i Elverum:

«Avfallsplassen i Elverum flyter omtrent over nå etter jula. I tillegg til sko og klær flyter det over av brukte TV-er og PC-er. Og søppelmengden etter jul har [...] aldri vært større. - Vi har merka det. Det blir bare mer og mer søppel. Vi kjører med all redskap og alt mannskap vi har, men enda så hoper det seg opp, sier Torggrim Diseth hos Sør-Østerdal Interkommunale renovasjonsselskap.

Fra BIR får Naturvest opplyst av mengden elektronisk avfall i søpla i det minste er fallende. I 2006 bestod 1,2% av restavfallet av EE-avfall. Etter en nedgang i 2007 gikk det sterkt opp igjen til 2008, med 1,6%. I 2009 viste BIRs plukkanalyser igjen en EE-avfallsgrad på 0,3%.

Hvor mye er leker?

- Vi har dessverre ikke tall på hvor mye av lekene som returneres - grunnen er at de havner i kategorien "småelektronikk", sier Guro Kjørsvik Husby, markeds- og informasjonssjef i Elretur til grønnhverdag.no. - Vi frykter at mye havner i restavfallet, fortsetter hun.

Så hva kan vi gjøre?

Nissen kan nok frikjennes. Men kan vi? Grønn Hverdag er blant dem som oppfordrer folk til å tenke grønt når de skal skaffe julegaver, også til barna. Det kan være lurt å velge noe annet barnet vil ha glede av, for eksempel kinobilletter. Det er viktig å se etter kvalitet. Brukte leker kan også være en idé, og til småbarn er ubehandlede treleker gjerne å foretrekke. Elektroniske leker med kort levetid er ikke et miljømessig sjakktrekk, og når slike leker skal kastes er også de EE-avfall. Organisasjonen har også satt i gang en kampanje for å synliggjøre returordningen for elektroniske leker, som alle leketøysforretninger er forpliktet til å informere om. De har satt opp en egen facebookside der du kan skrive om hvordan informasjonen var på din leketøysforretning, og der deles ut ris og ros. Hva jeg ønsker meg til jul? Snille voksne.

Kilder:

Wikipedia, Grønn hverdag, nrk.no

Brutto nasjonalproblemet

«Det er bra med bedre mål enn BNP. Men det er ikke en løsning». Det skrev den italienske statsviteren Lorenzo Fioramonti i 2010.

Lorenzo Fioramonti

Finanskrisen har satt økonomiene våre i skvis. Fallende eksport, arbeidsplasser som forsvinner, sviktende investeringer, home foreclosures og underskudd som skyter i været (samt offentlig gjeld) er bare noen av de dramatiske konsekvensene som er rapportert i sammenheng med den pågående nedturen. Men mens mediaoppmerksomhet rettes mot den farefulle veien mot gjenoppbygning, ser den økonomiske berg-og-dal-banen ut for å ha satt i gang en viktig global debatt om bærekraften i det nåværende økonomiske systemet basert på endeløs økonomisk vekst. En slik kritikk baseres ikke bare på den iboende mangelen på stabilitet i den markedsbaserte dynamikken, men også på de mer langsiktige konsekvensene disse prosessene har for planetens begrensede naturressurser og for samfunnsmessig velvære. Blir livskvaliteten vår bedre når økonomien vår vokser med to eller tre prosent? Kan vi ofre økosystemene våre for å trygge et økonomisk rammeverk som preges av mangel på innbyrdes logikk og på manglende balanse?

BNP som et «problem»

Brutto nasjonalproduktet (BNP), det populære symbolet på økonomisk vekst, har for første gang siden det ble oppfunnet i 1940-årene, blitt et «problem». Selv The Economist, som forsvaret økonomisk konservatisme, arrangerte nylig en nettdebatt om temaet, og konkluderte med at «BNP er en dårlig målestokk på bedre levestandard». Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), ytterligere en bastion for økonomisk tradisjonalisme, har også trukket dogmet om økonomisk vekst i tvil. På nettsidene sine anerkjenner de at det i «en betydelig del» av «det 20. hundreåret» har vært en «implisitt forutsetning om at økonomisk vekst var synonym med fremgang: en forutsetning som sa at økende BNP måtte bety at livet ble bedre. Men nå anerkjenner verden at det ikke er fullt så en-

kelt. På tross av høyere nivå av økonomisk vekst i mange land, er vi ikke mer tilfredse med livene våre (eller lykkeligere) enn vi var for 50 år siden».

Denne debatten har også påvirket den europeiske politiske arenaen. I november 2007 arrangerte EU en høyt profilert konferansen med tittelen «Bortenfor BNP». To år senere gav EU-kommisjonen ut «BNP og videre: Måling av fremgang i en verden i endring», der det ble hevdet at BNP med urette har blitt «ansett som en indirekte indikator på generell samfunnsmessig utvikling og fremgang». Spesialkommisjonen for sosial fremgang nedsatt av den franske presidenten Nicholas Sarkozy og ledet av nobelprisvinnerne Joseph Stiglitz og Amartya Sen har også pekt på hvordan BNP kommer sterkt til kort når det gjelder å måle sosial velferd. I 2009-rapporten deres peker de på en rekke alternative målestokker som kan erstatte BNP. Samtidig minner de oss på at «BNP i hovedsak er et mål på produksjon i markedet, men [at BNP] ofte har blitt behandlet som en målestokk på økonomisk velstand. Å gjøre dette kan føre til misvisende indikasjoner på hvor velstående mennesker er og kan medføre uriktige politiske valg».

Denne utviklingen bygger på en viktig gren innen økonomisk forskning, en gren som lenge har vist at livskvalitet og sosial fremgang i økende grad er uavhengig av økonomisk vekst, spesielt i industrialiserte land. Den globale finanskrisen har selvsagt hjulpet denne nye bølgen av økonomisk revisjonisme, siden de fleste industrialiserte land har opplevd en langvarig nedadgående trend i forhold til BNP. Europa er i stormens øye, herjet av internasjonale spekulanter og tilsynelatende ute av stand til å komme seg på føttene igjen og igjen delta i konkurransen «vekst til enhver pris» mot formidable konkurrenter som Kina, India og et knippe andre hurtigvoksende økonomier. Det var imidlertid ganske uventet at denne situasjonen skulle skape god såjord for revisjo-

nistiske tilnærminger til BNP på «det gamle kontinentet». Noen politiske ledere følger seg i økende grad ukomfortable, og frykter at den ensidige tilnærmingen til måling av økonomisk ytelse som BNP representerer på sikt kan svekke den folkelige støtten deres. Dette kan ha vært hovedmotivet bak president Sarkozys valg om å sette ned sin kommisjon i fjor (artikkelen er skrevet i 2010, red.anm).

Alternative indikatorer er ikke nok

Dette er ikke første gang BNP angripes. Progressive økonomer, tenketanker og frivillige organisasjoner har i årevis produsert alternative indikatorer for å måle sosial velferd.

Et eksempel er Social Watch, en internasjonal frivillig organisasjon med hovedkvarter i Montevideo, Uruguay. Siden 1995 har de publisert Basic Capabilities Index (BCI, tidligere kalt livskvalitetsindeksen), basert på ikke-monetære indikatorer som prosentandelen barn som når femteklasse, overlevelse til fylte fem år og antallet fødslær der utdannet personell bistår. Som organisasjonen påpeker er ikke inntekt en indikator i BCI. Indeksen definerer ikke fattigdom økonomisk, men ut fra ulike aspekter ved de forholdene mennesker faktisk lever under og deres større eller mindre mulighet til å få menneskerettighetene sin oppfylt. Man kan argumentere for at BCI er langt mer presis enn Human Development Index (HDI, den FN-støttede målestokken for velstand), siden den sistnevnte fremdeles inkluderer BNP per innbygger i sitt regnestykke, selv om den økonomiske indikatoren komplimenteres av tall for lesedyktighet og forventet levetid.

Indikatorer som sammenligner økonomisk ytelse og miljøressurser har også vært tilgjengelige en hel stund, inspirert av tenkningen om «virkelig fremgang», der det understrekes at man må telle med de menneskelige og miljømessige kostnadene økonomisk vekst har. New Economic Foundation, en

progressiv tenketank i London, har kalkulert et antall forskjellige målestokker som alternativ til BNP i løpet av årene, inkludert Happy Planet Index, et system som inkluderer det miljømessige fotavtrykket økonomiene våre har med det menneskelige velværet for å kunne peke på «den miljømessige effektiviteten, land for land, ved at mennesker lever lange og lykkelige liv». WWF og FNs miljøvernprogram har fremmet Living Planet Index, mens Global Footprint Network har fremmet bruk av sitt økologiske fotavtrykk, «et verktøy for ressursmessig regnskapsføring som måler hvor mye natur vi har, hvor mye vi bruker og hvem som bruker hva».

I 2004 annonserte Kina at en «grønn» BNP ville bli landets viktigste økonomiske indikator, slik at man skulle ta hensyn til den økonomiske betydningen av forringet miljø, forurensing og andre eksternaliteter. Bhutan har avvist BNP de siste to tiårene og bruker istedenfor en indeks for brutto nasjonallukke som målestokk for landets utviklingspolitikk.

At alternative indikatorer har eksistert en hel tid, og at de har hatt manglende suksess når det gjelder å kaste BNP fra tronen peker noe viktig som ofte overses i denne debatten: overgangen til en annen økonomisk modell er ikke noe man kan oppnå gjennom å simpelthen finne opp nye former for statistikk. Denne «kopernikanske revolusjonen» er i hovedsak kulturell. Samfunn som belønner overforbruk og som trives grunnet sosial ulikskap blir ikke reddet av et nytt tallverktøy, uavhengig av hvor nyttig det er og av om det er på høy tid. Oppgaven man står ovenfor er derfor å gå fra mainstream økonomisk tenkning til en mer sosiologisk og filosofisk nytenkning rundt hvordan vi har organisert livene våre og strukturert samfunnene våre.

I en nylig utgave av New York Times'

Illustrasjon: Hikingartist.com, under Creative Commons BY-ND-lisens

tidsskrift gir Jon Gertner en interessant sammenligning mellom livsstilen til to individer, som han kaller herr Høy BNP og herr Lav BNP:

La oss tenke oss, for eksempel, livet til to mennesker – la oss kalle dem herr Høy BNP og herr Lav BNP. Herr Høy pendler langt av gårde for å komme seg på arbeidet og kjører en bil som bruker mye bensin på milen, noe som tvinger ham til å bruke mye penger på drivstoff. Morgen-trafikken er ikke bra for bilen hans (som han erstatte med jevne mellomrom) og heller ikke for hans egen kardiovaskulære helse (som han behandler med dyre medisiner og medisinske inngrep). Herr Høy arbeider hardt og bruker mye penger. Han liker å gå på bar og på restaurant, liker flatskjerms-TV-ene sine og er forelsket i det store huset sitt, der han holder en jevn temperatur på 21 grader året rundt og som han beskytter med et toppmoderne alarmsystem. Herr Høy og konen hans betaler for en barnevakt (for barna) og for et aldershjem (for de aldrende foreldrene). De har ikke tid til husarbeid, så de har også en hushjelp ansatt på fulltid. De har ikke tid til å lage mat, så de bestiller vanligvis tilkjørt mat. De har det også for travelt til å reise på lange ferier. Disse tingene – å lage mat, vaske, ta vare på bar-

na, reise på treukers ferier, og så videre – er tilfeldigvis akkurat de tingene som gjør at Herr Høy og konen hans har mye å sysle med. Herr Høy liker vaskemaskinen og tørketrommelen sin, Herr Lav har ingenting imot å henge klærne på en klessnor. Herr Høy kjøper poser med forhåndsvasket salat på matvarebutikken, herr Lav dyrker grønnsaker i hagen. Når herr Høy har lyst på en bok, kjøper han den. Herr Lav går på biblioteket. Når herr Høy skal holde seg i form går han på treningsstudio. Herr Lav henter fram et gammelt par joggesko og løper gjennom nabolaget. På vei til arbeidet kjører herr Høy forbi herr Lav, som går til arbeidet i krøllete khakibukser.

I forhold til paradigmet om økonomisk vekst er herr Høy en svært vellykket mann, mens herr Lav er en fattig jævel. Når økonomer står ovenfor dette paradokset vil de fleste av dem svare at problemet enkelt kan løses ved å sette verdi på de ikke-monetære aktivitetene til herr Lav. Så enkelt: sett en pris på det å gå til arbeidet, eller det å dyrke eller lage din egen mat, og du vil ha en mer balansert målestokk på økonomisk produktivitet.

Økonomenes besettelse av priser er notorisk, men smitteeffekten er mindre kjent. Nå for tiden tar selv miljøvernere

i bruk denne prislappfilosofien, som har gitt kimen til en rekke internasjonale prosjekter med mål om å måle den økonomiske verdien av (les: prisen på) så godt som alt, fra politisk deltakelse til økologiske ressurser. Uttrykket «økosystemtjenester», som fremstiller Moder Jord som en leverandør av varer og tjenester til økonomiene våre, har blitt ganske populært og det finnes forskningspenger tilgjengelig for dem som ønsker å finne kreative måter å regne ut hvor mye «penger» Jorden gir til økonomiene våre gratis.

De fleste av disse initiativene er velmente i den grad de forsøker å få politikere til å være var betydningen av naturressurser for ikke bare økologisk, men også samfunnsmessig (og økonomisk) bærekraft. Samtidig risikerer man på denne måten å styrke mainstream-oppfatningen om at varer uten en pris er verdiløse. De fleste av disse forskningsinitiativene tenker ikke utenfor boksen, og de tar i bruk de samme kategoriene, ideene og verktøyene som mainstream økonomisk tenkning. De forsøker for eksempel å beregne mulighetskostnaden ved å beskytte den lokale bekken istedenfor å bygge en skole. Eller de forsøker å identifisere borgernes villighet til å betale for økosystemtjenester for å kunne oversette planetens naturlige funksjoner til monetære verdier, alt fra pollinering til naturlig gjødsling. Men hvor fornuftig er det å argumentere at den summen penger vi ville være villig til å betale for å ivareta disse økesystemene er en god målestokk på hvor mye de egentlig er verdt? Kan vi i god tro sette en pris på atmosfæren? Der- som alt har en pris, da må det også være et nivå der det er «økonomisk» forsvarlig å kvitte seg med det. Men kan vi kvitte oss med luften?

Dessverre har denne måten å tenke på infiltrert en rekke forskningssektorer og den har også påvirket debatten om klimaendringer, noe som har lagt grunnlag for tvilsomme konsepter som naturkapital, grønn vekst, ren utvikling og fremfor alt, klimakvoter: farlige verktøy som søker å transformere fellesverdier til markedsverdier, mens filosofien om økonomisk vekst som ligger bak samfunnene våre ivaretas. Det er på grunn av dette dyptgående paradigmat at myndigheter som EU kan hevde – som de nylig gjorde – at 30% utslippskutt kan være for dyrt å gjennomføre.

Illustrasjon: Hikingartist.com, under Creative Commons BY-ND-lisens

Men hva betyr konsepter som «dyrt» eller «billig» når vi snakker om klimaet vårt?

Ved å adoptere de økonomiske «brillene» i vurdering av økosystemene våre har vi ubevisst omfavnet det teknokratiske slagget fra mainstream økonomisk tenkning. Derfor har vi – til og med mens vi gjør ærlige forsøk på å løse klimakrisen (slik de fleste miljøvernere gjør) – begrenset oss selv til et språk som handler om tall, formel og grenseverdier, noe som gir oss en falsk ide om vitenskaplig presisjon. Vi glemmer at disse ikke er realiteter, men konstruksjoner. Konsepter som pris og eksternaliteter, i stor grad inkorporert i tenkningen vår, er ikke nøytrale: de bærer med seg et svært bestemt syn på virkeligheten og påvirker uunngåelig hvordan vi forholder oss til verden rundt oss. Hvis vi skal løse utfordringene vi står ovenfor må dette språket dekonstrueres og gjenfortolkes på både det sosiale og det politiske feltet.

En kulturell revolusjon

Dette er bare noen eksempler på hvorfor det er viktig å gå utenfor det nåværende økonomiske rammeverket og omfavne en tilnærming basert på sunn fornuft (for ikke å si filosofi). Her er det virkelige spørsmålet ikke hvordan vi skal regne inn Herr Lavs ikke-finansielle aktiviteter og gi dem en pris, men istedenfor: Hvilket av disse to menneskes liv kunne vi selv tenke oss? Hvilke av dem er en modell?

BNP er ikke bare et tall, det er et språk,

en speiling av en samfunnsmodell. I industrialiserte land og mange såkalte utviklingsland har borgerne blitt redusert til forbrukere og ideen om markedet har for lengst konkurrert ut ideen om samfunnet. Forbrukets språk har blitt de viktigste brillene når vi samhandler med verden rundt oss. Ting må forbrukes gjennom å kjøpe og kaste dem. Konsepter som reparasjon, fiksing, gjenbruk har blitt stigmatisert som levninger fra etterkrigstiden. I byene våre finner vi tusenvis av forhandlere av diverse rykende fersk teknologi, men knappe en butikk som driver med reparasjoner. Gjenstander er ikke ettertrakter på grunn av bruksverdien, men på grunn av den sosiale statusen som knyttes til dem. Det å eie en oppdatert, flashy Blackberry gjør deg til en vellykket person, uavhengig av hvilken nytte du faktisk gjør deg av den. Det å ikke eie en bil gjør deg til en taper, selv om du arbeider to kvartaler fra leiligheten din.

Når etterspørselen fra forbrukere går ned går nasjonene våre inn i en tilstand av landesorg. Når børsen går opp, jubler vi som om livene våre hadde blitt reddet på mirakuløst vis. Hver eneste dag bombarderes vi med kraftfulle meldinger som feirer overforbruk som den eneste veien til et god liv. Selv sivile organisasjoner har internalisert denne nye filosofien gjennom å omskape seg til forbrukerorganisasjoner.

I møtet med et slikt samfunns kompleksitet er introduksjonen av en ny statistisk målestokk – selv om det er grunnleggende og nødvendig – noe som vil ha svært liten effekt. Progressive akademikere og likesinnede politikere må forstå at introduksjonen av statistiske alternativer må gå hånd i hånd med en søken etter kulturell endring. Aller først må denne BNP-kritikken utvides fra en liten sirkel av eksperter til sivilsamfunnet og media, slik at vi kan få en åpen debatt rundt farene ved økonomisk vekst, og – kanskje viktigere – rundt hvor ønsket den egentlig er. Tiden kan være moden for en kulturell revolusjon.

Denne artikkelen er skrevet av den italienske statsviteren Lorenzo Fioramonti og ble først utgitt på openDemocracy.net i 2010, og da under en Creative Commons-lisens. Naturvest har fått forfatterens tillatelse til å oversette den til norsk og publisere den. Artikkelen er oversatt av Øyvind Strømmen.

**50 tunfiskbokser
= 1 forhjul**

Metallemballasje leverer du til containerne for glass- og metallemballasje på returpunktene.

**Kast riktig -
gi bosset verdi**

Tlf: 815 33 030 | www.bir.no

Reis miljøvennleg!

Bruk buss eller Bybanen og bidra til eit betre miljø. Prøv vår nye reiseplanleggar på skyss.no. God tur!

skyss.no | Tlf 177

skyss

Vi støtter morgendagens helter

Statoils suksess skyldes i stor grad mennesker med evne og vilje til å tenke annerledes, med mot til å forsøke å gjøre det umulige mulig og med kompetanse og utholdenhet til å jobbe hardt for å oppnå enestående resultater. Skal vi lykkes i fremtiden trenger vi flere slike mennesker. Ikke bare vi, men også samfunnet vi lever i og av. Vi kaller dem morgendagens helter.

Helter inspirerer oss og binder oss sammen. Men ikke bare har vi behov for noen å se opp til, noen som kan bidra med store opplevelser innen kultur og idrett. Verden står overfor store utfordringer som vi trenger høyt spesialiserte fagfolk for å løse. Derfor støtter Statoil morgendagens helter innen både idrett, kultur og ikke minst utdanning. Til glede for dem selv og alle oss andre.

www.statoil.com

www.hordaland.no

Informasjon om fylkeskommunen og
Hordaland finn du på internett

**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**

Sjekk ut Miljølenka på Miljøagentenes nettsider!

I forrige utgave av NaturVest skrev vi om miljølenka som Miljøagentene har jobbet med i det siste. Den digitale miljølenka går ut på at miljøbevisste barn og voksne har tatt bildet av seg selv med armene ut i lufta og sendt det inn til Miljøagentenes hovedkvarter. Nå har hovedkvarteret samlet alle bildene der deltakerne er koblet sammen i en svær digital miljøvennlig lenke. Vi har til og med fått med Utviklings- og miljøminister Erik Solheim. Sjekk ut miljømannen Solheim og resten av lenka på www.miljoagentene.no!

Naturforurensing på Vestlandet

I kommunen Førde i Sogn og Fjordane er det nå fra lokale politikerne gitt tillatelse til et gruveselskap til å dumpe giftig avfall i Førdefjorden, en av landets vakreste fjorder!

Det vil ikke Miljøagentene i Sogn og Fjordane! Og heldigvis er det mange natur- og miljøorganisasjoner som er enig med dem, så nå er det opp til Miljøvern-

ministeren. Han heter Erik Solheim og var til og med på Miljøagentenes nasjonale miljølenke, så nå får vi håpe han følger opp ordene sine med handling. Førdefjorden har mange sjeldne fisker og planter, som ikke tåler at fjorden deres blir en søppelplass. Gå til www.miljoagentene.no og si din mening om den planlagte giftdumpingen.

Bilder fra Miljøagentenes landsleir

Her er noen bilder fra Miljøagentenes landsleir som ble holdt i oktober. På nettsidene til Miljøagentene kan du også lese leiravisa fra samlingen.

Foto: Ingvild Skeie Ljones

**dypere
opplevelser**

AKVARIET I BERGEN www.akvariet.no

Informasjon frå
Sunnhordland
Interkommunale
Miljøverk IKS

Tenk miljø - brems forbruket!

Sunnhordland Interkommunale Miljøverk IKS | Svartasmoget N-5419 Fitjar | telefon 53 45 78 50 | telefaks 53 45 78 60 | e-post sim@sim.as | www.sim.as

**Putt drikkekartong
rett i papirbosset
- uten plastpose!**

Drikkekartong

METALLCO
BERGEN

Damsgårdsveien 95, 5058 Bergen
Telefon: 55 34 17 70
bergen@metallco.com

Kjøper du boss?

Still deg sjølv tre spørsmål når du skal handla:

1. Har eg egentleg bruk for dette?
2. Er produktet av god kvalitet?
3. Er det miljøvenleg?

Er svaret nei, spar både pengar og miljøet!

NGIR
www.ngir.no

**Indre Hordaland
Miljøverk**

Tlf. 56 52 99 00
Faks 56 52 99 01
E-post: ihm@ihm.no
www.ihm.no

Ta vare på naturen
- Hugs at farleg avfall må leverast til godkjend mottak!

- Stoff med faremerke er nesten alltid farleg avfall.
- Farleg avfall kan leverast på miljøstasjonen, sjå opningstider på www.ihm.no

Logolink.no

KURT HAMRE
INGENIØR & ENTREPRENØRFORRETNING
T. Buskstrømen 170 - Postboks 7 Fana, 5080 Bergen - Hordaland

MASKINUTLEIE
KRANUTLEIE
CONTAINERSERVICE
KOMPRESSORER
BERGNINGSERVICE
SPECIALTRANSPORT
HYTTER OG HUS
AUT. SKRAPHANDEL

KRANUTLEIE - CONTAINERSERVICE - GJENVINNING

tlf. 55 91 60 00 fax 55 91 71 77
e-post: kurt@kurthamre.com

- Avfallsløsninger for næringslivet
- Containerutleie

Møllendalsveien 31

5009 Bergen

Tlf.: 815 33 030

Faks: 55 27 70 91

E-post: bedrift@bir.no

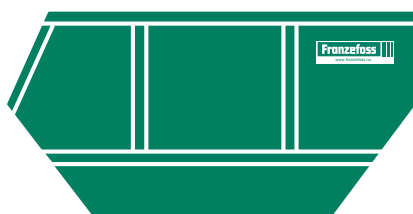
Et selskap i **RETURA®**
ET MILJØ I BALANSE

Radøy kommune, den grønne øya
støttar godt naturvernarbeid.
Kraftleidningen frå Mongstad til
Kollsnes skal ned i sjø- og
jordkabel.

Container? **Ring 55349200**

Vi leverer container til deg når du trenger det. Raskt og rimelig.

www.franzefoss.no

Igjen og igjen og igjen...

La meg få ein
sjanse til...

La oss gjenvinne meir!

Vil du annonsere i
NaturVest?

Kontakt Grønn Markedskontakt
på tlf: 55 10 10 97 eller e-post: sverre@gmk.as

NaturVest
Medlemsblad for Naturvernforbundet Hordaland

B-BLAD

retur: NaturVest
postboks 1201 Sentrum
5811 BERGEN

ETTERSENDES IKKE VED VARIG ADRESSEENDRING, MEN SENDES TILBAKE TIL AVSENDER MED OPPLYSNINGER OM DEN NYE ADRESSEN

Naturvernkalenderen 2011

Her finner du en oversikt over noen natur- og miljørelaterte arrangement framover.

For mer informasjon, se nettsidene naturvernforbundet.no/hordaland

Desember:

Naturlig Onsdag: Klimautfordringer i sør – med direktesending fra klimatoppmøtet i Durban

7.12. kl 19.00 på Kafé Knøderen

Denne uken er verdens topledere samlet til Klimatoppmøte – igjen. Foran dette 17. klimatoppmøtet er konfliktene større en noen gang. Hvor mye skal klimagassutslippene reduseres, hvor skal reduksjonene skje, og hvem skal betale for det? Med oss har vi Siri Gloppen, professor ved Chr. Michelsens Institutt og klimarådgiver Bård Lahn - direkte fra Klimatoppmøtet i Sør Afrika.

Styremøte i Naturvernforbundet Hordaland

9.12 kl 18:00 på Det grønne loftet

Førjulsfest

9.12. kl 20.00

Medlemmer av Naturvernforbundet inviteres til førjulsfest. Påmelding på e-post: hordaland@naturvernforbundet.no eller telefon: 55 30 06 60 innen 5. desember. For mer info om sted se kalender på naturvernforbundet.no/hordaland.

Januar:

Naturlig onsdag: På vei mot mer trøbbel? - Klimaforhandlingene og togradersmålet

4.01. kl 19.00 på Kafé Knøderen

Hva ble resultatet av klimatoppmøtet i desember? Hvordan ser veien ut videre, og hva skal egentlig til for å nå togradersmålet? Klimarådgiver Bård Lahn er tilbake fra klimatoppmøtet og oppsummerer forhandlingene. Klimaforsker Helge Drange hos Bjerknessenteret viser oss sammenhengen mellom forhandlinger og temperatur.

Styremøte i Naturvernforbundet Hordaland

11.01 kl 18.00-21.00 på Det grønne loftet

Februar:

Naturlig Onsdag: Kollaps eller kokosnøtter – Fortellerkveld med Georgiana Keable

1.02. kl 19.00 på Kafé Knøderen

Denne trollbindende forestillingen setter fokus på forholdet mellom nord og sør, og åpner døren inn til noen av de store kollapsene i menneskehistorien. Vi treffer noen som har klart å overleve økologiske katastrofer, og noen som har fulgt flokken over kanten av stupet. Hvordan passer dagens klimaendringer inn i bildet? Og hva har kokosnøtter med dette å gjøre? Georgiana Keable er profesjonell forteller og underviser i fortellerkunst ved Høgskolen i Oslo. Forestillingen fortelles på lett forståelig engelsk, og blir arrangert i samarbeid med Bergen Teaterforening. Pris: Ordinærpris 100 kr, medlemmer gratis (medlemskap 100kr ved kontant betaling på arrangementet)

Fortellerkurs – Klimahistorier

4.02. kl 10.00 – 16.00

Hvordan skal vi fortelle om miljøproblemene og løsningene slik at folk blir engasjert og aktivisert? Gjennom teori og praksis lærer Georgiana Keable oss å snakke til folks hjerter, bl. a. ved hjelp av historier om hvordan folk i sør må betale for forbruket i den vestlige verden. Georgiana forteller på engelsk og kurser på norsk. Kurset blir arrangert i samarbeid med Bergen Teaterforening. Ordinærpris 200kr, Medlemspris 100kr (medlemskap 100kr ved kontant betaling på arrangementet) Begrenset antal plasser. Bindende påmelding innen torsdag 8. desember. For mer informasjon og påmelding se: naturvernforbundet.no/naturligonsdag.

Styremøte i Naturvernforbundet Hordaland

15.02. kl 18.00-21.00 på Det grønne loftet

Neste nummer av NaturVest har temaet "Energi- og miljøteknologi". Har du tips til saker som fortjener omtale, send en e-post til naturvest@naturvernforbundet.no